

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜR ÖGESİ OLARAK YEREL İKLİM BİLGİSİ VE HALK TAKVİMİ: SAFRANBOLU'DA (KARABÜK) BİR SAHA ARAŞTIRMASI

Local Climate Knowledge and Folk Calender as Intangible Cultural Element: A Field Research in Safranbolu (Karabük)

Doç,Dr, Taşkın DENİZ*

Yrd.Doç.Dr. Oğuz DİKER**

Öğr.Gör. Adnan ÇETİNKAYA***

Özet

Bu çalışmada, Karabük İli Safranbolu İlçesi'nde somut olmayan kültürel miras ögesi olarak halkın yerel iklim bilgisi ve sonucunda oluşturulan halk takvimi ele alınmıştır. Yerel coğrafi bilgi, insanların yaşadığı coğrafi mekânda doğal ve beşeri faaliyetlere göre yüzyıllara dayanan deneyimleri sonucunda ortaya koydukları ve kendilerinden sonrakilerine aktardıkları gündelik ve sıkça kullanılan bilgilerdir.

Safranbolu'da yerel iklim bilgisinin ne olduğunu ortaya çıkarmak amacı ile görüşme yöntemi kullanılmış ve görüşme esnasında katılımcılara sorular yöneltilmiştir. Görüşmeler köy meydanlarındaki kıraathanelerde ve muhtarlıklarda köyün en yaşlıları ve bu konuda bilgi ve deneyimi olan köylüler ile gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler göz önüne alındığında, Safranbolu'da iklim elemanlarına ilişkin yaşanan durumların ve isimlendirmelerin özellikle tarımsal faaliyetlere ve hayvancılığa göre belirlendiği ve sonuçta bu doğrultuda sayılı günlere dayalı halk takviminin oluşturulduğu tespit edilmiştir.

Araştırma sahasında kalan köyler içerisinde Yazıköy hariç diğer köylerde sayılı günlerin daha fazla olduğu ve bunların değişik kelimeler ile ifade edildiği gözlemlenmiştir. Bunun nedenleri olarak; Yazıköy'ün Safranbolu merkeze yakın olması sebebi ile çok eski tarihlerden beri düzenli karayolu ulaşımının bulunması, buna bağlı olarak kültürel etkileşimin Safranbolu merkezde oturanlar ile daha fazla

* Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü. taskindeniz@karabuk.edu.tr

** Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Gelibolu Piri Reis MYO, oguzdiker@comu.edu.tr

*** Karabük Üniversitesi, Safranbolu Meslek Yüksek Okulu, acetinkaya@karabuk.edu.tr

Dergiye Müracaat Tarihi: 25.02.2017

olması, eğitim ve öğretim düzeylerinin daha yüksek olması, KARDEMİR Fabrikasında çalışmalarını sebebi ile bağ ve bahçe işleri ile daha az ilgilenmeleri etkili olmuştur.

Yakın dönemlere kadar Safranbolulular, atalarından miras kalan sayılı günleri çok önemsemişler ve her birini uygulamışlardır. Ancak 1980 sonrası dönemde Türkiye'nin genelinde yaşanan hızlı değişim Safranbolu'yu da etkilemiş ve diğer geleneklerde olduğu üzere bu geleneğe verilen önem de azalmaya başlamıştır. Dolayısıyla köylerde yaşayan genç nesiller halk takvimi ile ilgili bilgileri neredeyse unutmuştur. Oysaki uzun yıllara dayalı gözlem ve deneyimlerin ürünü olan halk takvimlerine ve sayılı günlere sahip çıkılması, bu denli önemli somut kültürel değerlerimizin kaybolmasını önleyecektir.

Anahtar Kelimeler: Karabük, Safranbolu, Yerel İklim Bilgisi, Sayılı Günler, Halk Takvimi

Abstract

Local geographical knowledge is a daily and frequently used type of knowledge that is produced throughout the centuries as a consequence of the natural and social activities of the local inhabitants living in the area and that is transmitted to the next generations. This study deals with the folk meteorology knowledge, as an intangible cultural heritage element, of the inhabitants living in Safranbolu district of Karabuk province and the consequent folk calendar.

In order to reveal the folk meteorology knowledge, face-to-face interviews were conducted with the local inhabitants living in Safranbolu. The interviews were conducted in the coffee shops located at the village square and the office of the village headman with the participation of the village elders and the inhabitants that have knowledge on the subject. The interviews showed that the names of the events related with the climate characteristics of Safranbolu were related with the agricultural and breeding activities and that a folk calendar based on specific days was produced over the years.

The villages within the boundaries of searching sector have variety of callender days and local climate knowledge. However, Yazıköy does not have extensive usage of callender days and local climate knowledge. Location of Yazıköy has more proper transportation conditions than other related villages to Safranbolu. Therefore, villagers in Yazıköy have more variety of working area than other related villages and villagers no shortage of agricultural labor. Secondly, level of education is higher in Yazıköy than other villages and this reason brings about business opportunity in KARDEMİR.

Until recently, the inhabitants of Safranbolu gave special importance to the specific days of the folk calendar that was a legacy of their ancestors. However, rapid changes that Turkey faced after the 1980s affected the local inhabitants and the importance of the local traditions declined. Consequently, new generations have little knowledge about the folk calendar. However, folk calendar and the specific days, which are produced as a consequences of experiences over years should be protected and transmitted to the next generations in order to protect intangible cultural values.

Keywords: Karabük, Safranbolu, Local Geographical Knowledge, Callender Days, Folk Calendar

1. GİRİŞ

İlk çağlardan beri insanlar yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmek amacı ile çeşitli uğraşlar içerisine girmişlerdir. Önceleri avcılık ve toplayıcılığa dayalı göçebe yaşam süren insanoğlu daha sonra tarımsal etkinlikler ile yerleşik hayata geçmiş ve beraberinde daha düzenli yaşam tarzları oluşturmuştur. İnsanlık tarihinin her döneminde insanlar, söz konusu uğraş ve mücadelesinde belirsizliği azaltmak için, zamanı kontrol etmek istemiştir. Bu isteğini bazen avlayacağı hayvana ulaşabileceği zamanı tespit etmek, bazen ekmek ve bazen de hasat etmek için en ideal tarihi belirlemek adına gerçekleştirmeye çalışmıştır. Kimi zaman da unutulmaması gereken bir olaya ilişkin süreçleri belirtmek için zamanı kontrol altına almak istemiştir.

Bu çalışmalar beraberinde takvim olgusunu geliştirmiştir. *Takvim*; bir olayı, kutlu bir an'ı ya da toplumun üyelerince bilinmesi gerekli bir devreyi, günü, zaman dediğimiz süreğenlik içerisinde, toplum üyelerince de kabullenip onay görmüş belirli noktalara ya da dilimlere oturan ve oturmaya imkân tanıyan bir sistem; hatırlamayı ve saptamayı kolaylaştıran, mümkün kılan anlar dizisi olarak tanımlanabilir. İnsanlık tarihinin erken dönemlerinde genel kabul görmüş bir takvimin var olmayışı her toplumun kendine özgü bir zaman dilimleme sistemi yani takvim geliştirmesi sonucunu doğurmuştur. Bu açıdan ele alındığında toplumlara özgü kültürün bir parçası durumundaki takvimlerin araştırılması, gerek takvimlerin gerekse de takvimlerde belirtilen bilgilerin yok olmasını engelleyecektir. Bu çerçevede geliştirilen çalışmanın amacı; halk takvimi olarak adlandırılan toplumlara özgü takvimlerin tanımlanması, kültür ile ilgili bağlarının ortaya konulması ve Safranbolu özelinde kullanılan halk takvimi ve yerel iklim bilgisi öğelerinin tespitidir. Bu amaçla Safranbolu ilçesinin köylerinde saha araştırması yapılarak veriler derlenmiş ve sonuçlar ortaya konulmuştur.

Çalışmada, nitel araştırma tekniklerinden betimsel analiz, görüşme ve gözlem teknikleri kullanılmıştır. Konu ile ilgili yapılan önceki çalışmaların verileri, görüşme ve gözlem uygulamaları sonucunda elde edilen veriler çalışmanın bilgi kaynağını oluşturmaktadır. Araştırmanın evreni Safranbolu İlçesinde ve bağlı köylerde yaşayan halk takvimi ile ilgili bilgi sahibi olan 50-90 yaş aralığındaki kişiler olarak belirlenmiştir. Safranbolu ilçesi ve bağlı köylerindeki tarımsal faaliyetler 1937 yılında Demir Çelik Fabrikasının kurulumu ile sunulan iş imkânları ile zayıflamaya başlamıştır. Geleneksel tarım yöntemlerini içeren ekim faaliyetleri ise 60'lı yılların sonu ile modern tekniklere yerini bırakmıştır. Bu bağlamda örneklem belirlenirken söz konusu dönemleri kapsayan yaş aralığındaki yerel halk çalışmaya dâhil edilmiştir. Araştırmanın örneklem grubu kolayda ulaşılabilen olmadığından ötürü kartopu örneklem yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ilgili köy ve mahalle muhtarlarına öncelikle ulaşılarak, konu ile ilgili bilgi sahibi olan kişilere erişilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda toplam 50-80 yaş Aralığında 30

kaynak kişiye ulaşılmıştır. Kaynak kişilerden kişisel bilgilerinin paylaşılmasına izin verenler ekte listelenmiştir.

2. Halk Takvimi ve Yerel İklim Bilgisi

İnsanın yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmek amacı ile mekâna bağlı olarak ürettiği maddi ve manevi unsurların tümü olarak ifade edebileceğimiz *kültür* nesilden nesile aktarılır. Kültür bir ailenin, toplumun, ülkenin, bölgenin ya da kıtanın tarihi, yaşam tarzları, iş görme biçimleri, geçim kaynakları, inanışları, bireyler ve toplumsal ilişkileri gibi birçok sosyolojik unsurun çevresinde geliştiği olgulardır (Diker, 2016: 367). Kültür temelde somut olmayan bir olgudur. Fakat toplumun her faaliyetinde kendini rahatlıkla gösterebildiği için bazen somut varlıklar üzerinde kendisine yer bularak gözle görülür hale gelebilmektedir. Bu bağlamda karşımıza kültür ile ilgili iki temel tip çıkmaktadır. Normların, değerlerin, örf ve adetlerin, iş yapış biçimleri ile yaşamı düzenleyici faaliyetlerin çevresinde geliştiği kültür tipi *somut olmayan kültür*ken; bu kültürün etkisi altında meydana gelen ve gelişen teknolojiler, objeler, ürünler, yapılar ve teknolojiler ise *somut kültür* olarak adlandırılmaktadır (Bouchenaki, 2003: 2).

Toplumların günlük faaliyetlerinin çoğunda kültürün etkisi açıkça görülür. Özellikle somut olmayan kültür kapsayıcılığı bakımından somut kültürden daha fazla toplumların yaşamlarına yön verir. Yemek yeme alışkanlıkları, ibadetler, doğaya ve doğa olaylarını anlamaya yönelik geliştirilen birçok ifade ve uygulama bu bağlamda ortaya çıkan hususlardır. Somut olmayan kültürün önemli bir bölümü halk kültürü olarak ifade edilebilir. *Halk kültürü*; üretilen, yaşatılan, genelde sözlü, bazı türleri ile yazılı olarak gelecek kuşaklara aktarılan, örgün olmayan ve geleneksel alanlarda yoğunlaşan ortak değer, davranışlar ve yaşayış kalıplarının bütünüdür (Kutlu, 2009: 15). Halk kültürünün kökünü gelenekler teşkil eder. Gelenek açısından bakıldığında halk kültürünü, süregelen, gayri resmi yol ve yöntemlerle kazanılan, kuşaktan kuşağa aktarılan, zamanın ihtiyaçlarına göre her kuşakta belli ölçüde bireysel yaratıcılığa değişmeye ve gelişmeye izin veren bilgi, hareket ve materyal ürünleri üretme ve kullanma tarzı şeklinde tanımlamak da mümkündür (Ekici, 2008: 35). Çok daha genel bir tanım ile halk kültürü yüzyıllara dayanan deneyimler sonucunda ortaya çıkmış ve kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze ulaşmış ampirik bilgiler bütünüdür. Bu bilgiler genel olabileceği gibi yerel özellikte de olabilir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere halk kültürünün temelini somut olmayan kültür oluşturur ve etkisi ile gücünü bu kültürün köklerinden alır.

Yaşantılar yoluyla öğrenilen ve çevresel olayları anlayarak tahminlerde bulunabilmek amacı ile kullanılan ampirik bilgiler (Huntington, 2000:1270), çoğunlukla somut olmayan kültürde olduğu gibi sözel aktarımlar ile sürdürülür. Halk kültürünü aktarmada ve böylece toplumsal hafızayı canlı tutma konusunda halk takvimleri önemli rol oynar. *Halk takvimi*; herhangi bir yöre insanın, temelde somut olmayan kültürel bir miras

olarak edildiği; doğal olgularla, toplumsal kuramlar ve olgular arasındaki uzun süreli deneyimlere dayalı ilişkinin kurulduğu dinsel, tarihsel, töresel, eğitsel, inançsal, hukuksal, tarımsal, siyasal, ekonomik bağın anımsama ve anımsatma görevini üstlenmiş olan zaman-hayat ikilisinin sistemli bir dizgesi olarak tanımlanabilir (Erginer, 1984: 22).

Halk takvimlerini oluşturan bilgilerin bir kısmını da coğrafi bilgiler oluşturmaktadır (Demir, 2012:5). Bu açıdan bakıldığında ise halk takvimi, belli bir yöreye özgü olan, halk kültürüne bağlı olarak nesilden nesile aktarılan, coğrafi olaylara dayalı birikimlere ve uzun süreli deneyimlere dayanan zamanlama aracı olarak tanımlanabilir.

Veren'e (2001) göre halk takvimi, yöre insanlarının uzun zamana dayanan doğa gözlemlerinin sonucu olarak her yıl aynı dönemde yaşanan doğa olaylarını kaydederek doğa ile mücadele edip yaşamlarını sürdürürken yararlandıkları bir sistemdir. Halk kültürünün bir ögesi olan halk takvimi içerisinde hemen her yıl aynı tarihte gerçekleşen olayları ifade ederken sayılı günler kavramı kullanılır (Veren, 2010:1). *Sayıli günler*, nesillere sayısı ve süresi miras bırakılmış mevsim özelliklerini yansıtan özel günlerdir (Özcan, 2015:185).

Tablo 1: Halk Takvimlerinin Oluşumunu Sağlayan Etkenler

Ekolojik Etkenler	Coğrafi Etkenler: Tarım öncesi toplumlardaki avcı toplayıcı yaşamın zorlukları insanları fiziki çevreye (coğrafya) uyum sağlama mecburiyeti içerisinde bırakmış bu ise takvime yansımıştır İklim Koşulları-Mevsimler: İklim koşulları ve mevsimlerin değişimi takvimlere yansımıştır.
Doğal Etkenler	Afetler: Yaşanan afetler birer tarih olarak takvimlere yansırken (" <i>büyük fırtınadan bir sene önce.</i> " gibi) ve afetlerden önce oluşan doğa olaylarından önce olan olaylar da birer belirteç olarak takvimlere yansımıştır. Gök Olayları: Ay, güneş şekilleri, yıldızların yapıları güneş tutulması gibi gök olayları yaşamın birçok alanını etkilediği gibi takvimlere yansımıştır.
Dinsel Etkenler	Hemen her takvimde yer alan nokta ya da dilimleri simgeleyen öğelerde, din ile ilgili olanlar oldukça önemli bir çoğunluğu oluştururlar (Kandiller, Bayramlar vs.)
Ekonomik Etkenler	Tarım ile uğraşan toplumlarda verimli hasat almak için ekim tarihleri, hayvancılık ile uğraşan toplumlarda otlağa çıkım tarihi, avcı toplayıcı toplumlarda göç tarihleri hep takvimlere işlenmiş ve belirli isimler ile zamana dönüştürülerek takvime yansımıştır.
Toplumsal Olaylar	Toplumsal ve toplumlarası olaylar da yine hemen her takvimde yer alırlar. Bunlar arasında; savaşlar, barışlar, salgın hastalıklar gibi olaylar yer alır.

Kaynak: Erginer, 1984: 23-25'den uyarlanmıştır.

Hangi doğal ve kültürel ortamda olursa olsun hemen her yörenin kendisine özgü halk takvimi vardır. Halk takvimlerinin bünyesinde yer alan temel öğelerden pek çoğunu üretim türü (tarım gibi) ve buna bağlı olarak da toplumsal yapının unsurları (konar-göçer toplum, yerleşik toplum, tarım toplumu gibi) oluşturur (Güner ve Şimşek, 1998:131). Halk takvimine dayalı bilgilerin oluşturulması ve kullanılması, insanlık tarihi kadar eskidir.

Ancak zamanlamaya dayalı halk takvimlerinin tam anlamı ile kullanılmaya başlanması, insanoğlunun tarıma dayalı yerleşik yaşama geçmesi ile başlamıştır. Tarımsal faaliyetlerin ön planda olduğu toplumlarda yerel coğrafi bilgiler önem taşır. Belirli gün ve sürede yapılan faaliyetler açısından havanın bulutlu ya da açık - sıcak ya da soğuk olması, ağaçların fiziksel görünümü, rüzgâr durumu, yağış zamanı ve şekline göre yapılan tahminler önem taşımaktadır. Halk takvimine kaynaklık eden bu bilgiler, kesin gözlemlere ve deneysel anlamalara dayanır (Wood, 2007:38).

İnsanoğlu sürekli tabiatla temasta olmuş, havanın soğumasını ve ısınmasını, gök cisimlerinin hareketlerini, yağış türlerini, doğanın canlanmasını, otların yeşermesini, yaprakların dökülmesini, hayvanların hava şartlarına bağlı hareketliliğini (Orucov, 2012:27), insan bedeninin ve duygularının bu değişimlere gösterdiği tepkileri gözlemlemişlerdir. Söz konusu gözlemlerini toplumsal hafızalarına kaydetmişler ve ortaya halk takvimlerini çıkarmışlardır.

Tarihin ilk dönemlerinden beri insanlar, tabiatı bütünüyle kendi hayatlarına ve çalışmalarına benzetiyorlardı. Tabiatın mevsimlere bağlı uğradığı büyük değişiklik (ilkbahar, yaz, sonbahar, kış döngüsü), insanın yaşadığı hayat yolunun aynısı gibi algılanıyordu. İnsanın doğumu - yaşaması ve ölümü, tabiattaki ilkbahar - yaz - sonbahar - kış döngüsüne benzetiliyordu (Seyidov, 1989:313).

İnsanoğlunun hayatını sürdürmesi ve en azından kolaylaştırması için, tabiatla mücadele etmesi veya onun durumuna göre kendini koruması, önceden tedbir alması kaçınılmaz bir gerçek olmuştur. Konar-göçer hayat tarzında yaşayan Türk toplulukları, asırlarca gözlemledikleri tabiat değişikliklerine farklı isimler vererek yaşadıkları bölgelere göre sayılı günler ve takvimler oluşturmuşlardır. Asırlar boyunca tabiatla iç içe yaşayan Türkler hayvanlara, bitkilere, gökyüzündeki ve topraktaki değişikliklere bakarak havanın nasıl olacağını tahmin etmeyi öğrenmişlerdir. Söz konusu bilgiler kuşaktan kuşağa aktararak günümüze dek ulaşmıştır. Bu tecrübe ve gözlemlerden günümüze kadar ulaşan maniler gibi söz varlıkları da halk takvimleri kadar ilgi çekicidir (Biray, 2013:1).

Tabiatla iç içe yaşayan toplumlarda, hayat tarzı, yaşanılan bölge/mekân ve oradaki hava şartları ile doğrudan bağlantılıdır. Bu, o toplumu sosyal yönden etkilediği gibi düşünce hayatı yönünden de etkilemekte (Demirkaya, 2013:174); halk, bu etkileşim sonrasında tabiat olayları ile ilgili tahminleri asırlar boyunca kendi tahayyül ettiği sözlerden oluşturduğu ifadelerle kullanmaktadır.

Halk takviminin oluşmasına ortam hazırlayan fiziki coğrafya özellikleri ve ekonomik özellikler coğrafyanın değişik bilim dallarının araştırma konularıdır. Söz konusu konuların ayrı ayrı ele alınması yanında, karşılıklı etkileşimin de incelenmesine ihtiyaç vardır (Koç, 2001:2).

3. Safranbolu'nun Genel Coğrafi Özellikleri

Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz Bölümü'nde Karabük iline bağlı bir ilçe olan Safranbolu tarihi süreçte Pers, Helen, Roma, Bizans, Danişmendliler, Çobanoğulları, Anadolu Selçuklu, Candaroğulları ve Osmanlı gibi önemli medeniyetlerine ev sahipliği yapmıştır. Safranbolu kent merkezi, Roma ve Bizans dönemlerinde Paflagonya adı ile anılacak olan coğrafi bölge içerisinde M.Ö. 3000'li yıllarda İyon Prensi Theodora tarafından Theodorapolis adı ile kurulmuştur. Tarih boyunca Paflagonya'ya sırası ile Gasgaslar, Etiler, Pafloganlar, Bitinyalılar, Romalılar, Bizanslılar ve Türkler egemen olmuştur. Safranbolu - Kastamonu yolu üzerindeki Çavuşlar, Eyciler, Hacılar Obası, Bürnük, Bağlıca, Ilbarıt (Üçbölük) ve Gündoğan gibi yerleşmeleri kapsayan Kuzyaka Mevkiinde bulunan tarihi kalıntılar, Safranbolu'nun bu dönemlere ilişkin kadim tarihine ışık tutmaktadır. 12. yüzyıl sonlarında bölgeye gelen Anadolu Selçuklu Türkleri, 1196 yılında Safranbolu ve çevresini fethetmiştir. Böylece yeni adı Zalifre olan Safranbolu'da Türklerin egemenliği başlamıştır. Bu dönemde Safranbolu'da Rumlar yaşamaktaydı. Zalifre ve çevresi 1213 yılında Anadolu Selçuklu Devleti tarafından Çobanoğlu Beyliği'ne bağlanmıştır. 1326 yılında Çobanoğulları Beyliği'ni yenilgiye uğratan Candaroğulları Beyliği, 1354 yılına kadar Zalifre'yi yönetmiştir. Aynı yıl Zalifre ve çevresi Osmanlı Devleti tarafından fethedilmiştir. Fetih sonrasında Zalifre adı, kenti çevreleyen tarak şeklindeki burçlarına ithafen burç anlamındaki Borglu - Borlu - Taraklı Borlu olarak değiştirilmiştir. Bu isim 1871 yılına kadar resmen kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra Safranbolu, Zonguldak iline ilçe olarak bağlanmış, 1995 yılında Karabük'ün il olması ile Karabük'ün ilçesine dönüştürülmüştür (Tunçözgür, 2012:15-18).

Safranbolu tarih boyunca değişik adlarla anılmıştır. Kentin ilk adının Theodorapolis / Germia olduğu bilinmektedir. Bizans döneminde "Dadybra", Anadolu Selçuklu zamanında "Zalifre" adıyla anılan Safranbolu, Beylikler ve Osmanlılar döneminde "Borglu - Borlu" olarak anılmıştır. 16. yüzyılda yöreye yerleşen Taraklı Aşiretinden dolayı Borlu adı "Taraklıborlu" olmuştur. 1749 yılında Zağfiran-ı Benderli'ne dönüşen isim, 19. yüzyılda önce Zaferanborlu sonrada Zaferan-ı Benderli olarak ifade edilmiştir. 19. yüzyılın sonlarına doğru Zağfiranbolu, Zafranbolu ve nihayet "Safran Kenti" anlamında "Safranbolu" olarak adlandırılmıştır. Bu isimler zamanla Zağfiranbolu ve Zaferanbolu'ya evrilir. 1940'tan sonra ise Safranbolu olur (Karabük Valiliği, 2012:29). Safranbolu, adını sınırları içerisinde yetiştirilen dünyaca ünlü safran bitkisinden almaktadır.

Araştırma sahasını oluşturan Safranbolu, 41° 14' - 43° 31' kuzey enlemleri ile 32° 41' - 36° 25' doğu boylamları arasında bulunmaktadır. İlçenin toplam yüzölçümü 1013 km² olup, 2016 yılı sonu itibari ile nüfusu 63.965'tir (<http://www.safranbolu.bel.tr/?/safranbolu/cografi-konum-94>). 48.500 kişi ilçe merkezinde, 15.465'i ise köylerde yaşamaktadır. Şehrin en alçak noktasının rakımı 300 m iken en

yüksek noktası 1750 m ile Sarı Çiçek Tepesidir. Yıllık ortalama sıcaklık 12.5 °C iken, yıllık ortalama yağış miktarı ise 700 mm civarındadır.

Araç Çayı'na karışan Tokatlı (Gümüş), Bulak ve Akçasu dereleri tarafından derince yarılmış ve parçalanmış kanyon vadilere sahip ortalama 500-600 m yükseltiye sahip bir plato özelliğindedir. Safranbolu Platosu'nun güneyi Araç Çayı tarafından çevrelenmiştir. Ilgaz Dağları'nın batı uzantısının kuzey yamaçlarından doğan küçük derelerin birleşmesiyle ortaya çıkan Araç Çayı, plato sahasına Araç ilçesine bağlı Kayabaşı Köyü yakınlarında girmekte ve Safranbolu'ya bağlı Bostanbükü Köyü civarında terk etmektedir (Özdemir ve diğerleri, 2002:135,136). Safranbolu, Karasal iklim ve Karadeniz ikliminin karşılaşma sahasında bulunması sebebi ile iklim çeşitliliğine bağlı olarak flora ve fauna açısından oldukça zengindir.

Bu coğrafi özellikleri doğrultusunda sahanın ekonomik yapısını, tarım ve hayvancılık faaliyetleri oluşturmakla birlikte, orman ürünleri ve işçiliği de önemli bir yer tutar. Araç Çayı etrafındaki alçak verimli alanlarda toprak, yükselti ve iklim şartlarına bağlı olarak sebze ve meyve tarımı gelişirken, ürünlerin de çeşitlendiği görülmektedir. Buna karşılık kuzeydeki yüksek plato düzlüklerinde ise, yetiştirilen ürün türlerinin azaldığı ve hayvancılığın geliştiği görülmektedir (Özdemir ve diğerleri, 2002:137).

Görüldüğü üzere yerleşimin uzun bir tarihsel sürece dayandığı Safranbolu sahası kültürel bakımdan geniş bir yelpazeye sahiptir. Bunun yanında sahanın coğrafi özellikleri, iklim çeşitliliği ve hâkim olan tarım hayvancılık şartları Safranbolu'da halk takvimi ve sayılı günlerin varlığı ile günlük hayatta kullanımı sonucunu doğurmuştur.

3.1. Safranbolu'da Halk Takvimi ve Sayılı Günler

Karabük ili Safranbolu ilçesi, tarihi süreç içerisinde Rum ve Türk nüfusa ev sahipliği yapmıştır. Her iki milletin oluşturduğu ortak yaşama dayalı kültürel unsurlar, Safranbolu'da halk takviminin zenginleşmesine yol açmıştır. Safranbolu'da halk takvimine *kocakarı hesabı - kocakarı takvimi - eski hesap* adı da verilmektedir.

1- Safranbolu'da Gün: Safranbolu'da gün içerisindeki bölümlere ilişkin kelimeler, yaygın ifadeler ile aynı şekilde kullanılmaktadır.

Safranbolu'ya bağlı tüm köylerde güneşin doğumundan sonraki iki saatlik zaman dilimine **kuşluk vakti** adı verilmektedir (**Kaynak:** Anonim).

Bostanbükü Köyü'nde yaz mevsiminde sıcaklık sebebi ile insanların dinlenmek için evine giderek ortalama 1 saat kadar uyuduğu öğle namazı sonrası zamana **gecenin dün vakti** denilmektedir (**Kaynak:** KK1, KK2).

Konarı Köyü'nde yatsı namazı sonrasında yenilen yemek ise **yatsılık** olarak ifade edilmektedir (**Kaynak:** KK15, KK16).

Bulak Köyü'nde geçen gün / geçtiğimiz gün anlamında **endegün** ifadesi kullanılmaktadır (KK6, KK8).

Gün isimlendirmelerinde çevre yerleşmelerde kurulan halk pazarı günleri temel alınarak söylenen ifadeler de kullanılmaktadır. Örneğin, Safranbolu merkezde cumartesi günü halk pazarı kurulduğundan dolayı cumartesi gününe **pazar günü (Kaynak: Anonim)**, Eflani ilçesinde pazartesi günü halk pazarı kurulduğu için Bostanbükü, Yazıköy ve Bulak köylerinde pazartesi gününe **Eflani günü** denilmektedir (**Kaynak:KK4, KK1**). Pazartesi kelimesi, Konarı Köyü'nde ise deri toplamaya gelen araçlar ve kişilerden dolayı **deri günü** şeklinde ifade edilmektedir (**Kaynak: KK15**).

Konarı Köyü'nde ziyaret etmek anlamında arife günü için **ziraat** kelimesi kullanılmaktadır (**Kaynak: KK15**).

Tüm köylerde güneşin doğması esnasında oluşacak kızılık gün içerisinde yağışın gerçekleşeceğine, güneşin batımı esnasında ortaya çıkacak kızılık rüzgârın etkili olacağına, Ay'ın soluk ve kızıl olması yağmurun yağacağına, bulutların bembeyaz olması havanın güzel olacağına ve kışın sonunda aniden yaşanan sıcak ve güneşli günler yoğun kar yağışının gerçekleşeceğine işaret olarak kabul edilmektedir (**Kaynak: KK1-KK16**)

2- Safranbolu'da Aylar ve Belirli Günler: Safranbolu'da ay adlarının bir kısmı halk takviminde değişmektedir (Tablo 2). Ocak **zemheri**, Şubat **güçük ay**, Nisan **abrul (april, abdul)**, Haziran **kiraz**, Temmuz **orak**, Eylül **ilk güz**, Ekim **orta güz**, Kasım **son güz** ve Aralık ayı ise **karakış** olarak ifade edilmektedir (**Kaynak: Anonim**).

Şubat ayı için kullanılan güçük ay ifadesi, Yazıköy'de yaşayanlar için Şubat ayının son 4 günü ve Mart ayının ilk üç gününü kapsamaktadır (**Kaynak: KK10**).

Tüm köylerde, miladi ve rumi takvimler arasındaki 13 günlük fark sebebi ile her ayın ilk 13 günü, bir önceki ayın eskisi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle her ay için **eski mart (1-13 nisan)**, **eski nisan (1-13 mayıs)**, ... ifadeleri kullanılmaktadır (**Kaynak: KK1-KK16**).

Tablo 2: Ayların, Halk Takviminde İfade Şekilleri (**Kaynak: KK12**)

Ay	Halk Takvimi	Ay	Halk Takvimi
Ocak	Zemheri	Temmuz	Orak
Şubat	Küçük (Güçük, Güccük, Güççük, Kısır) ay	Ağustos	Ağustos
Mart	Mart	Eylül	İlk güz
Nisan	Abrul (Bostanbükü), Abdul (Bulak), April (Konarı)	Ekim	Orta güz
Mayıs	Mayıs	Kasım	Son güz
Haziran	Kiraz	Aralık	Karakış

Safranbolu'da Ay'ın ilk dördün dönemine **eski ayın ilki** adı verilmektedir. Sağ elinizi gökyüzüne kaldırdığınızda, ay eski ayın ilki (ilk dördün, hilal) şeklindedir. Ay bu konumundan itibaren sol elinize doğru hareket eder, 15. günde dolunaya dönüşür ve ayın sonunda son dördün haline gelir (**Kaynak:** KK12). Bu dönemde yani eski ayın ilki ve dolunay arasında tarlaya fasulye dışında ürün ekimi yapılmaz. Ağaçlar budanmaz aksi halde ağacın öz suyu çekilir ve ağaç tarafından dışarıya (kabuğuna) atılır. Bu olaya **ağaç ağlaması** adı verilir (**Kaynak:** KK9). Bu dönemde yetişen tarım ürünleri ile turşu yapılmaz, salça ve konserve kurulmaz. Hatta bu dönemde çabuk uzayacağı için tırnak ve saç dahi kesilmez. Dolunay olduğu andan itibaren fasulye dikimi yapılmaz (**Kaynak:** KK13). Dolunay döneminde tarlada domates var ise domatesin rengi daha da kızarır ve verimliliği artar. Salatalık (**zavrak**)lar daha hızlı büyür. Öylesine hızlı büyür ki, gece sessizliğinde büyüme sesi duyulur. Bu nedenle domates ve salatalar dolunay döneminde tarladan toplanır (**Kaynak:** KK14). Sonuç olarak, ürünler için verimli dönem eski ayın ilki ile dolunay arası değil dolunay ve son dördün arasıdır.

Bostanbükü ve Yazıköy köylerinde Ocak ayı sonuna doğru eğer hava koşulları iyi olur ve güneş kendisini belli ederse **bahçede (bostanda)** güllerin budanabileceği; tarlaya nohut, bakla, soğan, ıspanak ve salatalık ekilebileceği; tavukların yumurtlaması amacı ile karabuğday ya da çavdar verilebileceği ifade edilmektedir (**Kaynak:** KK3, KK11).

Bostanbükü, Konarı ve Yazıköy köylerinde şubat ayı sonuna doğru eğer hava koşulları iyi olur ve güneş kendisini belli ederse bahçeye şebboy, lavanta ve adaçayı dikilebileceği; tarlaya pancar, maydanoz, turp, ıspanak, soğan, sarımsak ve nohut ekilebileceği ifade edilmektedir (**Kaynak:** KK1, KK15, KK10).

Doğanın uyanması olarak kabul edilen **cemre düşmesinin** tarihleri miladi takvime göre; 1. Cemre için 20 Şubat (havaya), 2. Cemre için 27 Şubat (toprağa) ve 3. Cemre için de 6 Mart (suya) şeklindedir (**Kaynak:** Anonim).

Bostanbükü, Konarı ve Yazıköy köylerinde mart ayı içerisinde hava koşulları iyi olur ve güneş kendisini belli ederse bahçeye lavanta dikilebileceği ve kalem aşısı yapılabileceği, erik ağacının budanabileceği; tarlaya pancar, maydanoz, turp, ıspanak, soğan, sarımsak ve nohut ekilebileceği ifade edilmektedir. Bu ayın sonunda ağaçlar yeşermeye ve çiçek açmaya başlar (**Kaynak:** KK2, KK15, KK11).

Bostanbükü, Konarı, Bulak, Çiftlikköy ve Yazıköy köylerinde nisan ayı içerisinde hava koşulları iyi olur ve güneş kendisini belli ederse her yerde çiçeklerin açacağı ve tarlaya pek çok sebzenin rahatça ekilebileceği ifade edilmektedir. Bu ayın ortasından itibaren ahırlar, ağıllar ve kümesler temizlenir (**Kaynak:** KK2, KK15, KK7, KK11).

İlçeye bağlı hemen hemen tüm köylerde nisan ayının başı ile ekim ayının sonu arasında, her ailenin inekleri (**hergeleleri, büyükbaş hayvan sürüleri**) köy meydanında

sabah erken saatte toplanır. Para ile tutulan ve bu işi mesleğe dönüştüren kişilere **hergeleci**, imece usulü bu işi sırası ile yapan köylülere ise **keşik** adı verilmektedir. Hergeleci ya da keşik, meydana toplanan hayvanları yaylak olarak kullanılan sahaya otlatmaya götürür (**sıvıra gider, gütmeye gider**), akşama kadar otlatır (**güder**). Akşam vakti köy meydanına geri getirir ve meydana gelen her inek kendi ahırına yönelerek gider. Hergele meydanında biriken yaş tezek (mayıs)ler ise süpürülerek temizlenir ve gübre (**kemere**) olarak tarlalara atılır. Yaşanan bu olayların tümüne **hergele olayı** adı verilmektedir. 15-20 sene öncesine kadar hemen her köyde hergeleciliği meslek edinmiş ve bu lakapla anılan aileler bulunurdu (**Kaynak: KK1, KK16**).

Bostanbükü, Konarı, Bulak, Çiftlikköy ve Yazıköy köylerinde mayıs ayı içerisinde bahçelerde güller aşılanır; tarlaya domates, patlıcan ekilir. Bu ayın sonunda ağaçlar meyve vermeye başlar. Hayvanlar, taze otları yemesi için otlaklara götürülür (**Kaynak: KK2, KK15, KK7, KK11**).

Nisan ve mayıs aylarında yani baharda gerekli yağış gerçekleşmez ise sulak yerlerde ve/veya dere kenarında yetişen saplı geniş yapraklar (**göde, şaplağan, kabalak**) koparılır, çocuklar ve gençler bu yaprakları şemsiye gibi başlarının üzerinde tutarak yürümeye başlar. Bu esnada caminin bahçesinde ikinci namazı sonrasında yağmur (**beraket**) duası yapılır, çocuklar ve gençler maniler söyler, köylüler de onlara hediye verir ya da yağmuru ifade etmek niyetiyle pencerelerinden su dökerler. Bu etkinliğe Bostanbükü, Yazıköy, Konarı ve Çiftlikköy köylerinde **gödegöde**, Bulak Köyü'nde ise **haygödeye çıkmak** adı verilmektedir (**Kaynak: KK2, KK15, KK7, KK11**).

Göde göde esnasında söylenen en bilindik maninin sözleri köylere göre kısmen değişiklik gösterse de şu şekildedir (**Kaynak: KK1, KK2, KK3, KK4**) :

*“Göde göde göl olsun,
Arpa, buğday (zahra) bol olsun.
Teknede hamur, tarlada çamur,*

Ver Allah'ım ver, sicim gibi (sellice, bol bol) yağmur.”

Bostanbükü Köyü'nde mayıs ayı başında hıdrellezde **kır şenliği** düzenlenir. Bu kapsamda türbeye gidilir, dualar edilir, köylüler ortak kurdukları sofrada (keşkek, bulgur pilavı, köfte, ayran) yemek yenir ve türbe duvarına yumurta çarpılır. Hıdrellez sabahı erkenden kalkılır ve eşit boyda 2 adet soğan bitkisinin gövdesine farklı renkte kurdeleler bağlanır. Bu kurdelelerin biri sefayı diğeri cefayı temsil eder. Diğer sabah kalkılır ve bu iki soğan bitkisinden hangisi daha fazla uzamış ise o soğan bitkisi üzerindeki kurdelenin temsil ettiği olayın, o sene için çekileceği düşünülür. O sene, kişi için ya sefa ya da cefa içerisinde geçer. Diğer köylerde benzer kutlamalar yapılmaktadır (**Kaynak: KK1, KK2, KK3, KK4**).

Bostanbükü Köyü'nde, 21 Haziran Gün Dönümü sonrasında **çark dönümü** adı verilmektedir (**Kaynak:** KK1, KK2, KK3, KK4).

Yazıköy'de, mayıs sonu ve haziran başında gün içerisinde aniden yağmur yağar ve çevreye pis ot kokusu yayılırsa o gün içerisinde mutlaka dolu yağacağı ifade edilmektedir. Benzer şekilde Araç ilçesi (doğu) yönünden yağmur gelirse, o yağmur ardından dolu getirir. Bu olaya **Araç aktarması** adı verilmektedir. Bir de Kuzyaka köylerinin yer aldığı tepelik saha üzerinde sis oluşursa, o sisin öğleden sonra saat 14:00 gibi yağışa sebep olacağı belirtilmektedir (**Kaynak:** KK10, KK11).

Açık, bulutsuz ve **rüzgârsız (yel, örüsger/yelsiz, övüsgersiz)** çok sıcak temmuz ve ağustos aylarında gündüz vakti horoz ya da kurbağa öterse, o gün içerisinde yağmur yağacağı söylenmektedir (**Kaynak:** Anonim).

Tüm köylerde temmuz ayı içerisinde toprağın yeterli ısıyı bünyesinde biriktirmesi sebebi ile fasulyelere sırk (çılıpı) dikilir ve dipleri havalanması için çapalanır.

Yazıköy'de temmuz sonu ağustos başında ekin biçme zamanı, **güz geldi** olarak ifade edilmektedir. Ekinler biçilir ve tarladan kaldırılır. Bu olaya ise 'hasatı bitirdik, hasatı kaldırdık' anlamlarında **güzü koyduk** ifadesi kullanılmaktadır (**Kaynak:** KK10, KK11).

Köylerin tamamında eylül ayı ile birlikte başlayan yağmurlar sayesinde tava gelen topraklar sürülür ve güz ekimi için hazırlanır. Güz ekimi ekim ayı boyunca devam eder. Bu arada yakacak olarak kullanılacak gübreler hazırlanmaya başlanır. Kasım ayında senelik bitkiler sökülür, tarlalar temizlenir ve dinlendirilmeye alınır. Yeşeren bitkilerin üzeri soğuk rüzgârlardan ve gecelerden korunmak amacı ile ihtiyaç duyulması halinde örtülür. Aralık ayında bahçe ve tarlalarda ekim ve dikim işleri artık sonlandırılır. Tarım aletlerinin bakımı ve onarımı yapılır (**Kaynak:** KK1-KK16).

3- Safranbolu'da Mevsimler: Ekilen ve dikilen her tarım ürününün ekim tarihi ve verimliliği o sene için not edilir. Eğer verim elde edilirse bir sonraki sene aynı tarihte dikilir, verim elde edilmez ise ekim ve dikim tarihi değiştirilir. Söz konusu tarih yazım olayı halk takvimi ve sayılı günler oluşumunda önemli rol oynar.

Safranbolu'da mevsimler bahar, yaz, güz ve kış olarak isimlendirilmektedir. Ancak aslında mevsimlerin **kasım günleri** (8 Kasım - 5 Mayıs arası) ve **hızır günleri** (6 Mayıs - 7 Kasım arası) olmak üzere ikiye ayrıldığı ifade edilmektedir. Bu konuda kasım günlerinin sona ermesi için mutlaka sitteisevr soğuklarının (Nisan 15'in) geride bırakılması gerektiğini belirten bir mani söylenmektedir.

Manide oğlu annesine der ki (**Kaynak:** Anonim);

“Anne,
Kasım yüz, dere depe düz,
Kasım yüzelli, yaz belli.”

Bu mani üzerine annesi oğluna derki;

“Oncuk (on gün) daha oğul, oncuk (on gün) daha.”

Bulak Köyü’nde geçen sene anlamında **bıldır sene** kelimesi kullanılmaktadır (**Kaynak:** KK5, KK7).

Havanın bulutlandığı, karardığı, esen rüzgârlar nedeni ile tozların savrulduğu zaman yağmur yağacağını ifade etmek amacı ile “hava bulutlandı, yağmur yağacak” anlamında Bostanbükü’nde **girengellemek (hava girengeledi)**, Akören Köyü’nde ise **gerenlemek (hava gerenledi)** ifadesi kullanılmaktadır (**Kaynak:** KK1, KK2, KK3, KK4).

Safranbolu’da gün boyu hiç ya da pek güneş görmeyen, karın uzun süre yerde kaldığı zehir gibi soğuk (**avu**) yere **kuz** adı verilmektedir. Safranbolu - Kastamonu yolunun sağ kısmında kuzey cephede kalan ve adı “Kuzyaka” olan bir çok köy yerleşmeleri bulunmaktadır (**Kaynak:** KK10, KK14).

Köylerde eğer ayva ağacı çok çiçek açarsa ya da meşe ağacının pelidi çok fazla olursa o kış mevsimin uzun ve sert geçeceği ifade edilmektedir (**Kaynak:** Anonim).

Bostanbükü ve Yazıköy’de gök gürültülü havalarda yoğurt ve peynir mayalanmaz. Bunun nedeni, gök gürültüsü esnasında ortaya çıkan ısınmanın sütün bozulmasına, yoğurt mayasının sulanmasına ve çökmesine yani yoğurdun tutmamasına sebep olmasıdır (**Kaynak:** KK1, KK2, KK3, KK4, KK10, KK11).

Köylerin hemen hepsinde çiy oluşan sabahlarda hayvanlar otlatılmaya çıkarılmaz. Bunun sebebi, çiy ile birlikte toprak içerisindeki ve zeminindeki canlılar su içmek ve bitkileri yemek amacı ile bitkilerin üzerine çıkar. Hayvan bu bitkileri yerse, bitki üzerindeki zararlı (sülük gibi) hayvanları da yer. Üst dişleri olmadığından dolayı bu hayvanları ağızında öldüremez ya da dışarı atamaz ve hayvan rahatsızlanır (**köleklenir**). Hele ki sülük diline yapışırsa hayvan çok zarar görür. Bu nedenlerden dolayı çiy sonrasında güneş kendisini hissettirir, yapraklar kurur ve canlılar geldikleri yere geri dönünce hayvanlar otlatmaya çıkarılır (**Kaynak:** KK1-KK16).

İlkbahar mevsiminde mayıs ayı ortası ve sonuna doğru meyve ağaçlarındaki çiçeklerin meyveye dönmesi ile ortaya çıkan küçük meyvelerin soğuk ve rüzgârlı hava koşulları sebebi ile zemine dökülmesi olayına **san yağmak** adı verilmektedir. Yine aynı dönemde eğer gece bitkilerin üzerinde çiy oluşursa çiy ile birlikte çiçeklerin üzerinde bitki

tozları yapışır kalır. Bu bitki tozları arıların bal üretimini artırır. Bu olaya **balsırı yağmak** şeklinde ifade edilmektedir. Eğer balsırı o sene çok yağarsa bal çok, az yağarsa bal az olur (**Kaynak:** KK1-KK16).

Hidrellez sonrasında bağ, bahçe (**yazı**, Konarı Köyü'nde) ve tarlaların (**yazı**: düz yer, Yazıköy'de) bereketli olması, su sıkıntısı yaşanmaması amacıyla köylü imce yaparak ortak bir hayvan alır ve bu hayvanı keserek suyunu dereye akıtır. Daha sonra hayvan etinden nohut ve pilav yapılır, misafirlere dağıtılır (**Kaynak:** KK15, KK11).

Bağ, bahçe ve tarlalardaki ahşap barakaya Bulak Köyü'nde **sayvan**, Yazıköy'de ise **in** adı verilmektedir. Bütün köylerde tarladaki sebze (**zarzavat**)lerin 21 Haziran (gündönümü) tarihine kadar 1 karış ama bu tarihten itibaren her gün 1 karış uzadığını dile getirmektedirler. Yağmur sonrasında gökyüzünde oluşan gökkuşağına **elimsağma** adı verilmektedir (**Kaynak:** KK7, KK11).

Bostanbükü Köyü'nde kış mevsiminde işsiz gençler köy odasında ya da bir araya geldikleri ortamlarda zaman geçirmek amacı ile **vız** adı verilen oyun oynarlar. Çok fazla karın yağdığı **derin kar**'ı dönemini ifade etmek için "Köpekler camdan baktı." cümlesini kullanmaktadırlar. Bu cümlenin çıkış noktası olarak 1910 ve 1938 yıllarında yağın ve evlerin penceresine kadar köyü kaplayan kar yağışını göstermektedirler (**Kaynak:** KK1-KK4).

Bayramlarda birlik ve beraberliği, bereketi temsil etmesi sebebi ile köyü oluşturan her bir mahalle 1 gün yemek hazırlar, diğer mahallelerde yaşayanları davet eder ve yemek yenir. Bu olaya Konarı Köyü'nde **golanga** adı verilmektedir (**Kaynak:** KK15, KK16). Benzer ifade kullanımları diğer aylar ve bu aylara ilişkin sayılı günler ile yaşanan özel durumlar için değişik ifadeler kullanılmaktadır (Tablo 3).

TEŞEKKÜR: Çalışma esnasında bilgi, görüş ve misafirperverliklerini esirgemeyen tüm Safranbolulu hemşehrilerimizi temsilen Bostanbükü Köyü Muhtarlığına (Miktarlığına), köy sakinleri Yaşar AKSOY (77), Ali ERGİN (69), Oray BULUT (54) ve Yüksel YÜKSEL (50)'e; Bulak Köyü Muhtarlığına ve köy sakinleri Mehmet ERER (76), Hafize ERER (70), Ayhan EROĞUL (80), Hayati SOYDEMİR (78), Seniha GİRGIN (95)'e; Konarı Köyü Muhtarlığına ve köy sakinleri Mümin YOLASIĞMAZ (75) ve Ömer ÇETİNTÜRK (28)'e; Yazıköy Muhtarlığı'na ve köy sakinleri Ahmet BÜYÜKÖZDEMİR (71), Ahmet TAŞCI (65); Aşağıçiftlik Köyü Muhtarlığı'na ve köy sakinleri Fatma DERELİ (87), Mehmet Dereli (62)'ye; Safranbolu yerlisi Akören Köyü'nden Ali ÖZTAŞ (52)'a; teşekkür ederiz.

SONUÇ

İnsanoğlu yaratıldığı andan itibaren yaşadığı dünyayı ve gerçekleşen doğa olaylarını çözebilme arzusu ile her daim gözlem yapmış ve her olayı kendi inanç ve kültürel değerleri kapsamında yorumlayarak isimlendirmeye çalışmıştır. Karşılaştığı olaylar kimi zaman kendisini korkutmuş ve şaşırtmış kimi zaman da endişe ya da mutluluk duymasına sebep olmuştur. Yaşadığı olayların bir sistem içerisinde döngüsel olduğunu fark etmiş, kayıt altına almış, toplumsal hafızasını güçlendirmiş ve böylece kendisine özgü halk takvimini oluşturmuştur.

Halk takvimleri ait olduğu kültürlerin günlük hayatlarının birçok alanında etki ve değer sahibi unsurlar olmuşlardır. Söz konusu kültürlerde ekonomik değer taşıyan tarım, hayvancılık gibi birçok iş koluna ait faaliyetler halk takvimlerine göre düzenlenmiştir. Bu ekonomik değeri aynı zamanda ilgili kültürlerin yemek alışkanlıklarını da doğrudan etkilemiştir. Bunun yanında halk takvimleri toplumların özel günlerini de düzenleyerek birlik beraberlik duygularını perçinleyen faaliyetleri düzenlemiş ve kutlanmalarını sağlamıştır. Modernlik ile birlikte kullanılmaya başlanan günümüz takvimleri, sanayileşmenin etkisi ile ortaya çıkan iklim değişikliklerinin etkisi ile zaman dilimlerinde yaşanması gereken doğa olayları konusunda yanılmalar yaşarken halk takvimleri bu konuda daha kabul edilebilir bilgiler vermektedir.

Araştırma sahasını oluşturan Safranbolu ilçesi tarihi geçmişi bakımından geniş bir kültürel yelpazeye sahiptir. Üzerinde yerleşimin olduğu bütün dönemlerde sahip olduğu coğrafi yapının etkisiyle doğal geçim kaynakları birbirine benzer şekillerde sağlanmıştır. Bu durum ise bölgede halk takviminin kullanılması sonucunu doğurmuştur. Safranbolu'nun halk takvimi ve yerel iklim bilgisine dair yapılan bu araştırma neticesinde elde edilen veriler tablo 3'de sıralandığı gibidir.

Halk takviminin oluşması ve bölgede kullanılması ile ilgili yukarıda sıralanan nedenlerden Safranbolu'da halk takviminin ve yerel iklim bilgisinin oluşumuna en çok etki eden unsur tarım faaliyetleri olmuştur. Özellikle Bostanbükü, Konarı, Bulak, Akören ve Aşağıçiftlik köylerinde tarımın gelişmiş olması insanları ekim ve hasat zamanlarını doğa olaylarına göre gerçekleştirmek zorunda bırakmıştır. Bu bağlamda toprağın don olacağı, havanın sert geçeceği ya da karın eridiği zamanlar bölümlere ayrılarak farklı isimlerde anılmıştır (kocakarı ve karasu soğukları, mart dokuzu gibi). Diğer yandan tarım faaliyetlerinin az olduğu Yazıköy'de ise bu çevresel etkileşimle gerçekleşmiştir. Bunun yanında bölgede her köyde pazarın kurulmayışı zamanın buna göre bölümlenmesine neden olmuştur. Bölgede pazartesi günleri Eflani'de Pazar kurulması o güne Eflani günü denmesine neden olmuştur.

Safranbolu halk takvimi ve iklim bilgisinde kullanılan ifadeler yönünden değerlendirildiğinde çoğunun Türk dünyası ve Anadolu'nun diğer bölgeleriyle benzerlik gösterdiğini görmekteyiz. Bölgenin Batı Karadeniz sınırları içerisinde kalmasına karşın somut olmayan kültür bakımından İç Anadolu bölgesi ile daha çok benzeştiği araştırma kapsamında elde edilen bir başka sonuçtur. Bunun ise söz konusu bölge ile ulaşım imkânlarının fazla olması nedeniyle karşılıklı göçler nedeniyle olduğu tespit edilmiştir.

Safranbolu sahip olduğu somut kültürel miras unsurları nedeniyle 1994 yılında UNESCO dünya miras listesine dahil edilmiştir. Bu durum ilçede hâkim olan geçim kaynağı tarımın yerini turizmin alması sonucunu doğurmuştur. Bu açıdan yerel takvim ile ilçe merkezinde yaşayan halkın yavaş yavaş ilişiği kesilmiş ve yeni kuşaklar tarafından iyice unutulmuştur. Bu nedenle araştırma içerisine Safranbolu ilçe merkezinin halk takvimi kullanımı ile ilgili verilen nadir bilgiler anonim şeklindedir.

Halk takvimi ve sayılı günlerle ilgili adlandırma ve uygulamaların son yıllarda zayıfladığı ve yeni neslin bunlardan haberdar olmadığı anlaşılmıştır. Oysaki tarihi ve kültürel özelliklere ışık tutan, zenginliğini yansıtan, deneyimleri ortaya koyan halk takvimi ve sayılı günler gibi adet, görenek ve geleneklerin yörelere göre belirlenerek en kısa sürede yazılı şekilde kayıt altına alınması ve gelecek nesillere miras bırakılması önem arz etmektedir.

Safranbolu'da yaşayan insanlar, gerek son 20 yıl içerisinde mevsimlerde gerçekleşen değişim ve sürelerindeki kaymalar gerekse de daha fazla üretim yapabilmek amacı ile halk takvimlerine ve sayılı günlere uyulmadığı, bu nedenle de hem tarımsal verimliliğin azaldığını hem de tarım ürünlerinde eski tat ve kokunun bulunmadığını söylemektedirler.

Araştırma sahasında kalan köyler içerisinde Yazıköy hariç diğer köylerde sayılı günlerin daha fazla olduğu ve bunların değişik kelimeler ile ifade edildiği gözlemlenmiştir. Bunun nedenleri olarak; Yazıköy'ün Safranbolu merkeze yakın olması sebebi ile çok eski tarihlerden beri düzenli karayolu ulaşımının bulunması, buna bağlı olarak kültürel etkileşimin Safranbolu merkezde oturanlar ile daha fazla olması, eğitim ve öğretim düzeylerinin daha yüksek olması, KARDEMİR Fabrikasında çalışmaları sebebi ile bağ ve bahçe işleri ile daha az ilgilenmeleri etkili olmuştur.

KAYNAKÇA

Biray, Nergis, (2013), Bugün Hava Nasıl Olacak? Halk Bilgisine Dayalı Takvim ve Hava Tahmini: Kazak Türkçesi Örneğinde, Ankara DTCF Dergisi, 20/2, s: 1-30.

- Bouchenaki, Mounir, The Interdependency of the Tangible and Intangible Cultural Heritage, ICOMOS 14th General Assembly and Scientific Symposium, 27-30 October, Zimbabwe, ss: 1-5.
- Demir, Necati, (2012), Trabzon Yöresinde Zaman, Halk Takvimi ve Sayılı Günler, Journal of World of Turks, Vol 4, No 1, s: 5-21.
- Demirkaya, Hilmi, (2013), Antalya'da Geleneksel Hava Durumu Tahmini Yöntemleri, Milli Folklor, Sayı 98, s: 174-186.
- Diker, Oğuz, (2016), Kültürel Miras İle Kültürel Miras Turizmi Kavramları Üzerine Kavramsal Bir Çalışma, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 30, s. 365-374.
- Doğanay, H.,-Özdemir, Ü.,-Şahin, İ.F., 2016, Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Pegem Yayınları, Ankara
- Ekici, Metin (2008), Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değerlendirme, Milli Folklor, Yıl: 11, Sayı 80, s: 33-38.
- Erginer, Gürbüz (1984), Uşak Halk Takvimi Halk Meteorolojisi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Dairesi Yayınları: 58, Gelenek Görenek İnançlar Dizisi: 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Güner, İbrahim ve Şimşek, Oğuz, (1998), Iğdır'da Halk Takvimi ve Halk Meteorolojisi, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı 33, s: 129-135.
- Gürsoy, Deniz, (2013), *Tarih Süzgecinde Mutfak Kültürümüz*, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, s: 132.
- Huntington, Henry. P., (2000), Using Traditional Ecological Knowledge in Science, Methods and Applications, 10 (5), p: 1270-1274.
- Karabük Valiliği, (2012), *Karabük - Safranbolu Gezi Rehberi*, Anıt Matbaa, Ankara.
- Koç, Talat, (2001), Uzunköprü'de Halk Takvimi ve Sıcaklık İlişkisi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 5, s: 1-15.
- Kutlu, Muhtar M., (2009), Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Eğitime Yönelik İlk Adım: Halk Kültürü Dersi, Milli Folklor, Yıl 12, Sayı 82.
- Orucov, Asev, (2012), Halk Takvimi, Bizim Ahıska Dergisi, Sonbahar Sayısı, s: 27-30.

- Özcan, Selay, (2015), Türk Atasözlerinde İklim, Mevsimler, Hava Olayları ve Halk Takvimi, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 8, Sayı 36, s: 179-187.
- Özdemir, Ünal, Güner, İbrahim, Kopar, İbrahim, (2002), Safranbolu Platosu'nda Geçici Kır Yerleşmeleri, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı 7, s: 133-152.
- Seyidov, Mirali, (1989), *Azerbaycan Halkının Soykökünü Düşünürken*, Bakü, s: 313.
- Tunçözgür, Ünsal, (2012), *Dünden Bugüne Safranbolu*, Safranbolu Belediyesi Kültür Yayınları 1, Karist Baskı, İstanbul, s: 15, 16, 17, 18,
- Veren, Ergün, (2010), Halk Takviminde April Beşi, ergunveren@hotmail.com, erişim tarihi: 28.02.2016.
- Woo, M., Modeste, P., and others, (2007), Science Meets Traditional Knowledge: Water and Climate in the Sahtu (Greta Bear Lake) Region, Northwest Territories, Canada, Arctic, Volume 60, No 1, p: 37-46.

İnternet Siteleri

<http://www.safranbolu.bel.tr/?/safranbolu/cografik-konum-94>; erişim tarihi: 13.02.2016

<http://www.bulakonline.net/uye/kelimeler.asp> ; erişim tarihi: 09.01.2016

Ay	Sayılı Gün	Kapsadığı Tarih	Yaşanan Durum
Ocak			Havanın güzel ve güneşin kendisini belli ettiği günlerde tarlalar gübrelenir, ağaçların kurumuş dalları kesilir.
Şubat	Hamsin (Elli) Soğuğu	Rumi 18 Ocak - 7 Mart arası Miladi 1 Şubat - 21 Mart arası	50 gün süren soğuk ve yağışlı havadır. Kasım ayından 90 gün sonra yani 15 Şubat tarihinden itibaren pırasa ekimi başlar. Bu tarihe pırasa günü adı verilmektedir.
Mart	Kocakarı (Berdelacuz) Soğuğu	Rumi 28 Şubat - 5 Mart arası Miladi 11-18 Mart arası	Soğukların yaşandığı dönemdir.
	Nevruz ve Mart Dokuzu (Gündönümü Fırtınası)	Nevruz: Rumi 7 Mart Miladi 20 Mart Mart Dokuzu: Rumi 8-9 Mart Miladi 21-22 Mart	Bahar mevsiminin başlangıcı sayılan Nevruzun kutlandığı, havanın soğuk ve yağışlı olduğu dönemdir. O denli soğuk olur ki, Bostanbükü Köyü'nde " beşikteki bebeğin idrarı donar " ifadesi kullanılmaktadır. Bu ifade Konarı ve Yazıköy'de ise şu mani ile ifade edilmektedir. "Mert dokuzu nevruz, Nevruzda dondu hevlüz." Manide geçen hevlüz kelimesi, çömlekten yapılan idrar kabı anlamına gelmektedir.

Local Climate Knowledge and Folk Calender as Intangible Cultural Element: A Field Research in Safranbolu (Karabük)

Nisan	Karasu Soğuğu	Rumi 1-7 Nisan Miladi 14-20 Nisan	Hava koşullarının sürekli değiştiği, bazen sisli ve puslu bazen de sıcak (ıccak, ıccacık, ıccacuk) olduğu dönemdir. Bu dönemde tarlaya fasulye dikilmez, bağ budanmaz ancak salatalık dikilir. Bu 7 günlük dönemde öyle bir saat vardır ki o saatte yaşanan soğuktan dolayı ürün donar ve zarar görür. Bu sebeple don olayına karşı tarladaki ekli ve dikili ürünleri korumak için tarlada ot yakılır ve ateşin isisi (kördumanı) bitkilerin üzerine çöktürülür.
	Abrulun (Aprulun, Abdulun, Aprilin) Beşi Soğuğu	Rumi 5 Nisan Miladi 18 Nisan	Gece sıcaklığı düşer ve sert soğuk rüzgârlar eser. Bitki ve hayvanlar için çok tehlikelidir. Çok üşümeleri (çivi kesmemeleri) amacı ile bitkiler koruma altına alınır, ahırların ve ağılların penceresi (temekleri) ve kapıları tamamen kapatılır. Taze sürgünler (fışkımlar) ve fasulye çubukları (çılıplar) korumaya alınır. Aprul beşi soğuklarının etkisini dile getirmek amacı şu maniler söylenir; “Korkma zemherinin kışından, Kork aprulun beşinden, öküzü ayırır eşinden.” “April apıştı (yayıldı), Keçi ota yapıştı.”
	Sitteisevr (6 Günlük Boğa Burcu) Soğuğu	Rumi 8-14 Nisan arası Miladi 21-27 Nisan arası	6 günlük bu dönemde hava yağmurlu ve serin olur.
	Yağmur Mevsimi	Rumi 23 Nisan Miladi 6 Mayıs	Yağmur mevsiminin başlangıcıdır.
Mayıs	Ülker Soğuğu (Yeli)	Hıdırellez sonrası 20 Mayıs öncesi ve sonrası hafta	Tarladaki sebzeleri ve arazideki hayvanları olumsuz etkileyen soğuklardır. Soğuklardan koruma amacı ile sebzelerin üzeri ağaç fidanları (aşlakları) ya örtü ile ya da beller ters çevrilerek örtülür. Hayvanlar ahırlarda tutulur. Ülker soğukları döneminde yağın yağmurlar, ülker sonrasında bitkilerin hızlı büyümesini sağlar.
	Acı ot dönemi	Mayıs sonu, haziran başı	Dere kenarında kaynaş (acı ot) adı verilen ot yetişir. Bu ot hayvanı zehirler ve karnını şişirir. Zehirden kurtarmak amacı ile hayvana hemen tuzlu ayran içirilir.
	Kan tutmuş olayı	Mayıs sonu, haziran başı	Hayvan, zehirli bir ot yediyse yürüyüşü ve davranışları değişir. Zehirden kurtarmak amacı ile hayvanın kulağına kesik atılır ve bu kesikten kan akıtılır.
Haziran	Gündönümü Fırtınası	Rumi 9 Haziran Miladi 22 Haziran	Yaz mevsiminin başlangıcını ifade eder.
	Kiraz Ayı	Haziran ayı boyunca	Şiddetli sağanak yağmurlar yağar, şimşek çakar ve yıldırım düşer. Toprağın biriken enerjisinin boşaldığı ifade edilir. Şimşek çakması “ Yalamuk çaktı ” olarak söylenmektedir.
Temmuz			Üzümler kızarmaya ve olgunlaşmaya başlar.
Ağustos			Aşırı sıcaklara bağlı kuraklığı engellemek amacı ile sabah erken saatlerde ya da akşamüzeri buharlaşma az olduğundan dolayı ekinler gün aşırı sulanır.
Eylül			Eylül ayı sonunda bağlarda kalan çok kaliteli olmayan cmbızlar (yarım yamalak, işe yaramaz

Somut Olmayan Kültür Ögesi Olarak Yerel İklim Bilgisi Ve Halk Takvimi: Safranbolu'da (Karabük) Bir Saha Araştırması

			üzüm) toplanır. Bu olaya bağ bozumu adı verilmektedir. Aynı zamanda bu ayın sonuna doğru ağaçlarda ve diğer bitkilerde su azalması yaşanır.
Ekim			Ağaçlar budanmaya başlanır.
Kasım	Pastırma yazı	Rumi Ekim ayının sonu Miladi Kasım ayının ortası	Ekim ayı sonunda yaşanan geçici sıcaklardır. Bu ayın sonuna kadar ağaçlar budanmaya devam eder.
	Ülker Soğuğu (Yeli)	Rumi 16 Kasım sonrası soğuklar Miladi 29 Kasım sonrası soğuklar	Tarladaki sebzeleri ve arazideki hayvanları olumsuz etkileyen soğuklardır. Soğuklardan koruma amacı ile sebzelerin üzeri ağaç fidanları (aşlakları) ya örtü ile ya da beller ters çevrilerek örtülür. Hayvanlar ahırlarda tutulur.
Aralık	Zemheri Soğukları	Rumi 6 Aralık - 17 Ocak arası Miladi 19 Ocak - 30 Ocak arası	Şiddetli kuru soğuklar ve don olayları yaşanır. Bu dönemde tarlalar ekilmez. Bu durumu anlatmak için Bostanbükü Köyü'nde "Toprak tavlı (hazır) olsa da ürün çılık (içi nemli, çürük) olur." ifadesi kullanılmaktadır. Konarı ve Yazıköy'de ise bu ayda donlu gecenin sabahında güneş doğmadan önce toprak bellenir. Toprak donmuş olduğundan dolayı tezek tezek (kalıp kalıp) parçalanarak kalkar. Bu olaya donda yer beli adı verilmektedir. Bu toprak dinlenmeye bırakılır. Nisan ayına geldiğinde söz konusu topraktaki don olayı ortadan kalkar ve ekime uygun hale gelir. Bina ya da eşya yapımı amacı ile ağaç kesimi bu dönemde yapılır. Bunun nedeni, kuru soğuklar sebebi ile ağaçta güve benzeri herhangi bir zararlı haşerenin bulunmamasıdır.
	Erbain (Kırk) Soğukları	Rumi 10 Aralık - 18 Ocak arası Miladi 23 Aralık - 31 Ocak arası	40 gün süren soğuk ve yağışlı dönemdir. Osmanlı Devleti zamanında erbain döneminde insanlar, soğuk ve uzun kış geceleri sebebi ile dışarı çıkamadıklarından dolayı akşamları ev sohbetlerinde ev ahalisi bir araya gelirdi. Özellikle Perşembe akşamları helva sohbetleri yapılırdı. Helva sohbeti denmesinin nedeni, bu mevsimde pek meyve olmayışıdır (Gürsoy, 2013:132).

Ekler:

Tablo 4: Kaynak Kişi Tablosu

ARAŞTIRMA YAPILAN KÖYÜN ADI	KAYNAK KİŞİLERİN		
	ADI	YAŞI	KAYNAK ATFI
Bostanbükü Köyü	Yaşar AKSOY	77	KK1
	Ali ERGİN	69	KK2
	Oray BULUT	54	KK3
	Yüksel YÜKSEL	50	KK4
Bulak Köyü	Mehmet ERER	76	KK5
	Hafize ERER	70	KK6
	Ayhan EROĞUL	80	KK7
	Hayati SOYDEMİR	78	KK8
	Seniha GİRGIN	95	KK9
Yazıköy	Ahmet BÜYÜKÖZDEMİR	71	KK10
	Ahmet TAŞÇI	65	KK11

Aşağıçiftlik Köyü	Fatma DERELİ	87	KK12
	Mehmet Dereli	62	KK13
Akören Köyü	Ali ÖZTAŞ	52	KK14
Konarı Köyü	Mümin YOLASIĞMAZ	75	KK15
	Ömer ÇETİNTÜRK	28	KK16

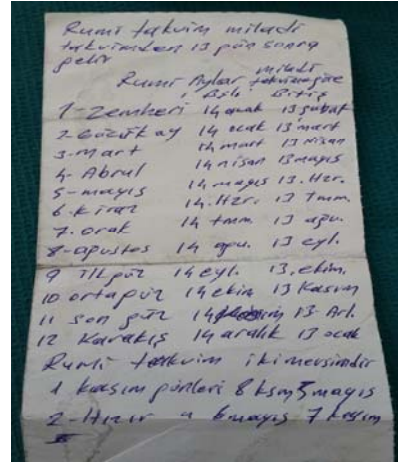
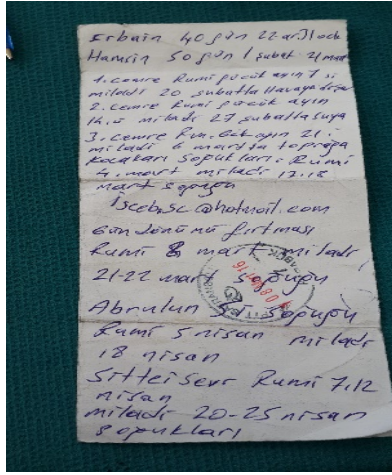

Fotoğraf 1: Bostanbükü Köyü Ziyareti

Fotoğraf 2: Yazıköy Ziyareti

Somut Olmayan Kültür Ögesi Olarak Yerel İklim Bilgisi Ve Halk Takvimi: Safranbolu'da (Karabük) Bir Saha Araştırması

Fotoğraf 3: Köy Sakinlerinin Halk Takvimi İle İlgili Notları

Fotoğraf 4: Konarı Köyü Ziyareti